

8. Кучерепа М. М. Етнодемографічні зміни у Волинському воєводстві 1921–1939 рр. / М. М. Кучерепа // Наук. вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2003. – № 3. – С. 97–106.
9. Цепенда І. Є. Українсько-польські відносини 40-50-х років ХХ століття: етнополітичний аналіз / І. Є. Цепенда. – К. : ТОВ «Вид-во “Дельта”», 2009. – 387 с.
10. Депортації: Західні землі України: кінця 30-х – початку 50-х рр.: док., матеріали, спогади : у 3-х т. / відп. ред. Ю. Сливка. – Львів : НАН України, Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича, 1996. – Т. 1 (1939–1945 рр.). – 749 с.
11. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГОУ), ф. 1, оп. 23, спр. 892.
12. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 1466.
13. ЦДАВОУ, ф. 4959, оп. 1с, т. 2, спр. 112.
14. Польша та Україна у тридцятих-сорокових роках ХХ століття. Невідомі документи з архівів спеціальних служб. – Т. 2. Переселення поляків та українців 1944–1946. – Варшава ; Київ : Архів М-ва внутр. справ і адміністрації Республіки Польщі, 2000. – 1008 с.
15. Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Zesp. Główny Przedstawiciel Rządu R.P. do spraw ewakuacji ludności, mf 39 A4, sygn. 3.
16. ЦДАВОУ, ф. 4959, оп. 2, спр. 30.
17. ЦДАВОУ, ф. 4959, оп. 2, спр. 32.
18. Державний архів Волинської області, ф. П-1, оп. 2, спр. 94, арк.

Сергій Шишела

Виселення українців з етнічних земель Західної України

Проаналізовано причини та перебіг українсько-польської акції обміну населенням у 1944–1946 рр. Більшість архівних матеріалів свідчать, що всупереч задекларованому принципу добровільності, переселення провадилося через примус, із грубим порушенням прав українського населення.

Ключові слова: Польша, УРСР, обмін населенням, переселення, примусове переселення українців, депортація, Холмщина, Надсяння, Підляшшя.

Шишела Сергей. Выселение украинцев с этнических земель Западной Украины. Проанализированы причины и ход украинско-польской акции обмена населением в 1944–1946 гг. Большинство архивных источников свидетельствуют, что вопреки задекларированному принципу добровольности, переселение проводилось путём принуждения, с грубым нарушением прав украинского населения.

Ключевые слова: Польша, УССР, обмен населением, переселение, принудительное переселение украинцев, депортация, Холмщина, Надсянье, Подляшье.

Shyshela Sergey. Check the Ethnic Ukrainian Lands in Western Ukraine. It is shown in the paper the reasons and passing of the Ukrainian-Polish exchange of the population in 1944–1946. Many of the archived materials admit that contrary to a principle of voluntariness declaration resettlement was made by compulsion with rough infringement of the rights Ukrainian population.

Key words: Poland, Ukraine, Exchange by the Population, Migration, forced Ukrainian migration, deportation, Kholm, Nadsyannya, Podlasie.

Український народ тільки за період ХХ ст. пережив чимало випробувань, таких як революції, Перша та Друга світові війни, голодомори, і завдяки цілеспрямованим планам політики СРСР на українців випало нове випробування – «добровільне» переселення українського населення, яке пройшло в період із 1944 по 1946 рр.

На сьогодні залишається багато невивчених та маловідомих білих сторінок взаємовідношень – двох держав України та Польщі. Особливо це стосується польсько-українських відносин у 40-х роках ХХ ст. Зі здобуттям незалежності така потреба постала у зв'язку з недоступністю, неповнотою, розпорошеністю джерельної бази, великим впливом на праці радянських дослідників до 1991 р., ідеологічних штампів, а також постала потреба вивчення такого питання, як виселення українського населення з території Польщі у світлі дружніх відносин двох незалежних держав.

Комуністичний режим не дозволяв дослідити це питання з об'єктивної сторони, оскільки всі зачинання радянського правління висвітлювалося лише в позитивному світлі, із метою підняття соціалістичного настрою населення.

В історії українсько-польських стосунків середини ХХ ст. все ще існує значна частина суперечливих подій та фактів, які і в одній, і в іншій країні трактуються по-різному, але залишають болісні сліди для безпосередніх учасників. Виявлення до не давнього часу засекречених архівних матеріалів радянської доби потребує значних зусиль дослідників щодо їх об'єктивного й неупередженого висвітлення. Це потрібно для висвітлення справжньої картини подій і для подолання стереотипів у сприйнятті процесів, що досліджуються та які були нав'язані комуністичною ідеологією.

Відсутність ґрунтовного наукового дослідження зумовило постійні політичні зловживання, як в українському, так і в польському середовищах. Взаємна історична доля та територіальна близькість двох народів, їхня важка й трагічна історія, змушують істориків двох країн спільними зусиллями налагодити діалог у науковій сфері.

Якщо тематика переселення українсько-польського населення ставала предметом дискусій, власне, з часів проголошення незалежності України й по сьогодні, те, що стало стимулом для українського населення, щоб залишити свої землі, достатньою мірою і дотепер не в'яснено. Спробуємо розглянути саме цей аспект проблеми, спираючись на опубліковані джерела та архівні матеріали.

Останнім часом досить-таки багато науковців розглядали тематику українсько-польського переселення населення: Сергій Ткачов, Наталія Данилиха, Василь Кирилич, Володимир Кіцак, Роман Кабачій, Тетяна Пронь, Сергій Тканое, Катрин Гусеф, Микола Сивирин, Олег Савчук, Юрій Сливка, Вячеслав Куцинда, Ігорь Ільюшин, Констянтин Кондратюк, Юрій Киричук, Іванна Лучаківська та ін. Але значна більшість їх досліджувала питання, які обмежувалися територією України, тобто на розгляд ставилися питання розселення українців на території України, їх облаштування, як виселяли (виселення) поляків з України та ін.

Основні завдання, які ставляться в цій статті, полягають у тому, щоб визначити:

- які засоби впливу використовували до українського населення;
- хто здійснював ці засоби впливу;
- виявити рівень бажання чи небажання переселятися на Україну.

Законним оформленням цього процесу стала Угода між Урядом Української Радянської Соціалістичної Республіки й польським комітетом національного визволення «Про евакуацію українського населення з території Польщі і польських громадян з території УРСР», підписана 9 вересня 1944 р. [1, 152–160].

Про цю Угоду представник ОУН Я. В. Борович висловився так: «Польсько-українські взаємини майже такі старі, як українська та польська історія. Від найдавніших часів до останніх днів вони були надзвичайно складні, а попри те повні безлічі трагічних моментів. Ці взаємини ніколи не могли ускладнитись «ідеально» уже з тої причини, що в давнину це були два окремі сусідські державні організми, а в нових часах два сусідські народи.

Сусідські спори двох держав чи пізніше двох народів були все живими та актуальними на всій земній кулі. Причини для спорів були не всюди однакові, але існували вони безнастанно й безперервно. Коли натякнемо тільки на німецько-французькі границі чи радше сусідські спори, чи французько-англійські чи то територіальні, чи релігійні, чи політичні спори не були і не є в історії ніяким екзотичним проявом. Ці спори були, є і далі будуть. І ніякий договір, ніяка сусідська мирна умова їх одним махом ані ліквідує, ані рівняє» [2, 1].

Спочатку переселення було добровільним. У селах почали роботу переселенські комісії, створені з представників УРСР і Польщі, які проводили відповідну агітацію. Восени й узимку 1944 р. до УРСР виїжджали тільки за бажанням. Це, насамперед, мешканці знищених війною сіл, члени та симпатички компартії, москвофіли. Таких було небагато. Із початком 1945 р. кількість добровольців різко зменшилася, а з половини 1945-го переселення майже припинилося. Українці, що виїхали в Україну й першими побачили «щасливе колгоспне життя», почали нелегально повертатися та розповідати землякам, що їх там чекає. Про «переваги» радянського способу життя переселенці писали також у листах [3, 8].

Із приводу цього процесу Організація українських націоналістів написала листа до братів-переселенців – синів Холмщини, Грубешівщини, Засяння й Лемківщини – такого змісту: «Окупанти

доконали над вами нечуваного в історії злочину. Вони насильно, безправно викинули Вас із рідних батьківських земель, з тих земель, де Ви родились і росли, де могили прадідів ваших. Вони спалили Ваші села, зграбували Ваше майно. Вимордували тисячі невинних дітей, жінок, стариків. Сьогодні Ви, вигнані із своїх рідних прадідівських гнізд, розкидані на всі сторони, поневіряєтесь прибиті горем і стражданням. Не один батько з поміж Вас, із серцем, закипілим кров'ю, згадає свого замордованого сина, не одній матері вважається її горюча в огні дитина, не одна дитина зривається зі сну, бо їй приснилася поколена багнетом мати... Ці рани щодня нагадують Вам хто винен у Вашому горі, вони щодня кличуть до помсти на винних в цьому. А винен Вашому горю Сталін...

Це він, цей найбільший кат народів, наказав вигнати Вас з рідних хат, це він наказав насильно викинути один мільйон українців з Холмщини, Грубешівщини, Засяння і Лемківщини. Це його польські наймити і агенти з НКВД організували проти Вас дикий терор, коли Ви не хотіли покинути батьківських осель. Це вони, сталінські імперіалісти, підбурювали проти Вас польське населення, заохочували його до мордування і грабунків.

Сталінські окупанти кинули Вас на дно людської нужди, намагаються використати Ваше важке становище. Вони затягують Вас до колгоспів. Не дозвольте до кінця знущатися над собою. Сталінські колгоспи це нова форма панщини придумана Сталіним для якнайповнішого грабежу селян. Колгосп – це кріпацька праця і голод»[4, 158–159].

В іншому листі, у якому проводиться суспільно-політичний огляд, сказано, що терор над населенням проводять польські власті. Із моменту створення переселенських комісій, у склад яких увійшли представники УРСР та ПКНВ (у жовтні 1944 р.) поляки розпочали репресії проти українського населення, щоб так змусити якнайширші маси виїхати за Буг. Терор поляків доходив до найвищих меж: спалювали господарства, арештовували та мордували чоловіків і жінок, кидали живцем у криниці.

Терор полякам у їхніх хижацько-звірських планах приніс певні успіхи. Українське населення, не маючи ніякої оборони, почало масово записуватися на виїзд. Біля Грубешова й Хелма позаписувалися не лише цілі села, але й волості. Усі селяни, які записалися на виїзд, зробили це зі страху перед польським терором, але ніколи зі свідомості, що, мовляв, їм там буде краще. Про блага, які їх чекають за Бугом, селяни знали добре [5, 273–274].

Які ж були причини небажання населення евакуюватися на Україну?

1. Оперуючі відділи українських націоналістів (УПА) і Армія крайова (АК), діяли спільно, забороняли українцям, під загрозою розправи – смерті, евакуюватися, крім того, ці загони вели найактивнішу антирадянську агітацію, спрямовану проти евакуації. Вони користалися широкою підтримкою з боку заможно-куркульського прошарку населення й реакційних елементів польсько-українського населення, яке, зі свого боку, мало вплив і на решту населення.

На території, де проводилась евакуація, по селах з'являлись усе нові й нові контрреволюційні листівки та відозви, спрямовані на зрив евакуації, поширювані УПА й АК.

2. У чотирьох районах, які розміщені територіально на радянсько-польській межі – Лисковському, Любачувському, Перемишльському, Ярославському, де рахувалося 160 000 українського населення – розраховували на зміну меж, тобто на те, що їхні райони цілком відійдуть до України, а тому, мовляв, переселяться не потрібно, про що також твердили українські націоналісти.

3. Із настанням літа, українці засіяли свої землі й заявили, що «не поїдемо, поки не зберемо урожай, а терміни евакуації Уряд ще продовжить».

Аналізуючи причини небажання евакуюватися на Україну 59 528 сімейств або 24 3751 осіб, які за весь час переселення досі не подали заяв, потрібно зробити такий висновок, що:

1) із з цього числа населення значна частина взагалі не думає переселятися, це переважно заможне населення й куркульство, особи які прийняли католицьке віросповідання, особи які мають родинні зв'язки з поляками, особи антирадянсько настроєні та пройняті націоналізмом, євангелісти, баптисти, різні сектанти тощо;

2) із цього числа населення частина, яка лояльніша до радянської влади, коливалися й шукала можливих причин відтягнути свій виїзд. Так наприклад, восени 1944 р. говорили, що «зберемо урожай, підготуємося і поїдемо», а потім почали посилатися на холоди, обіцяли їхати навесні з настанням тепла, а навесні обсіювали землі та казали: «Зберемо урожай, а потім подивимося їхати або не їхати».

Отже, ця категорія населення зайняла «вичікувальну політику», посилаючись на всілякі причини.

У всіх населених пунктах, де населення не хоче їхати, працівники райапаратів по кілька разів проводили бесіди для роз'яснення умов евакуації, прав і пільг евакуйованих тощо. Але все-таки зрушення не було.

Село Голучком нараховувало 116 українських господарств. Референт проводив збори з питання евакуації, де присутні заявили: «Ми не бажаємо не лише їхати, але і слухати, нам нікуди їхати, у нас Україна тут. Більше до нас не приїжджайте, їхати ми не будемо, нам і тут добре».

А Солтус, колишній голова, заявив: «Якщо у вас межа на Сході, то у нас межею є Сян».

У селі Тирява-Солена було 180 господарств, усі їхати відмовилися й заявили: «На Україну не поїдемо, а якщо приїдуть поляки – виженемо». У цьому селі немає польської влади.

У селі Гломча – 150 українських господарств, на зборах присутні близько 90 людей. За виїзд виступив місцевий священик, усі присутні переселятися відмовилися. Жителі заявили: «Ви до священика можете їхати, а у нас батьківщина тут і їхати ми не збираємося, наш український кордон має бути до Криниці. Конституція у нас рівноправна для нас і поляків. Їхати для того, щоб з голоду померти».

Аналогічні настрої були і в інших населених українцями пунктах, де відмовлялися їхати.

Крім того, було багато випадків, коли особи, що подали заявки про переселення під впливом заможної частини населення й антирадянської агітації, відмовилися переїжджати. Таких господарств близько 6 тис. [6, 241–247].

Хто ж застосовував примус для зміни рішення 482 109 переселенців та які засоби впливу до них застосовували? [7, 8]. Оскільки, згідно із соціологічним дослідженням Г. Щерби, чітко помітно, що про примус при виселенні з рідних земель підтвердили 95,2 % опитаних. Із них 92,9 % – із Лемківщини, 97,2 % – із Надсяння, 93,7 % – із Холмщини. Лише 4,8 % респондентів підтвердили, що переселилися добровільно [8, 71–74].

Але якщо взяти до розгляду повідомлення «Про настрої українського населення, того, що мешкає на польській території, у зв'язку з майбутнім його переселенням на територію УРСР», яке було направлено до Н. С. Хрущова, то можна побачити таку картину.

Українське населення, що мешкало на польській території, про майбутнє їх переселення в УРСР було обізнане з газет і розмов серед місцевого населення польської території.

Серед значної частини українського населення питання про добровільність переселення на проживання в УРСР сприйняли позитивно. Більшість українського населення до угоди між Урядом УРСР і Польським комітетом національного визволення віднеслася доброзичливо.

У населених пунктах, у районі Грубешова, Томашова, де мешкало велика кількість українського населення, приблизно 60 % виявили бажання переїхати на проживання в УРСР.

Нерідко українське населення зверталось до особового складу прикордонних частин за різними порадами й довідками про порядок виїзду на радянську територію та отримання на це відповідних пропусків [9, 79–80].

Настрій українського населення до заходів евакуації з території Польщі переважно був хороший [10, 191]. За десятки кілометрів приходили цілі делегації з проханням швидше вивозити на Україну заявляючи, «що їм набридло жити під польським гнітом» і що, виїжджаючи, нічого з майна не хочуть залишати польській владі, навіть те майно, що не можна вивозити, так, наприклад, надлишки зернопродуктів ні за що не хочуть здавати польській владі, а тільки Червоній армії, говорять: «якщо всього відвезти не можна, то краще здам дарма все Червоній Армії, а полякам не дам жодного зерна» [11, 159–162].

Коли було закінчено завантаження ешелону, який вирушав 5 листопада 1944 р. зі станції Хелм, то евакуйовані за своєю ініціативою здали військовому комендантові 15 рушниць і чотири гранати. Здаючи зброю, вони заявили, що в УРСР, куди вони слідуєть, твердий порядок і тепер їм ця зброя не потрібна.

Житель села Крупи Красноставського району Марчук Михайло, сівши у вагон 7 листопада 1944 р. заявив: «перший раз за п'ять років виспимосся». Таке ж висловлювання зробив і громадянин Волошин, котрий вирушав із тим самим ешелonom.

У міру практичного здійснення евакуації українського населення, ворожа робота польських реакційних груп та українських націоналістів стала проявлятися ще яскравіше. У деяких районах

(Красноставському, Хелмському, Влодавському) стали масовими грабежі, убивства, підпали майна українців, які заявили про своє бажання евакуюватися в УРСР.

Усі ці напади, склад нападаючих, а також характер загроз із їхнього боку з досконалою очевидністю свідчать, що це були організовані виступи загонів АК [12, 121–126].

Чому офіційне керівництво приховувало бажання переселенців залишитися на давно обжитих місцях, залишається під знаком запитання. Але можна висунути припущення, що радянське керівництво здійснювало заходи із приховання рівня бажаних залишитися на території Польщі лише перед світовою спільнотою. Завдяки цим діям радянське керівництво перед усім світовим співтовариством постало як держава, яка дбає про своїх громадян і здійснює всі заходи, щоб українське населення могло повернутися до своїх братів, при цьому всі витрати із переселення взяв на себе, звісно ж, СРСР та ще й надав державні позики, землю надано навіть тим, у кого її не було. І як після таких дій не сказати, що вони герої? Але це закривало реальну картину.

У короткий строк після підписання договору на Холмщину приїхала більшовицька переселенська комісія, яка проводила запис на виїзд. На початку вони вели широку агітацію між населенням про виїзд у СРСР, представляючи в кольорових тонах життя робітника й селянина в Радянському Союзі. Українське населення, що мешкало в безпосередньому сусідстві польських сіл і постійно піддавалося нападам польських банд, почало записуватися до виїзду, але більшість жителів Холмщини не хотіли виїжджати. Щоб примусити до виїзду, більшовики дали польським штурмівам перевести пацифікацію в кільканадцятьох селах Грубешівщини. У грудні 1944 р. польська штурмівка провела акцію терору серед українців у селах Черниччини, Богородиці, Гостинному, Оздові, Переселовичах, у яких безпідставно замордовано багато українських селян і більше 120 заарештовано та доставлено до Грубешова. На допиті у в'язниці арештованих питали, чи вони записалися на виїзд у СРСР. Якщо заарештований був записаний, тоді він уважався радянським громадянином і поляки його звільняли, а коли ні, катували й брали клятву, що по звільненні він негайно запишеться на виїзд [13, 45–46].

Підписавшись на виїзд, українське населення не отримувало тих «золотих гір», які їм обіцяли, наприклад більшість українського населення, що прибуло з Польщі в Тернопільську область, у жовтні 1945 р., прибуває переважно без жодного майна й навіть без документів, багато з них роздягнені й розбуті. Тобто немає документів – немає повернення зданого зерна, компенсації за залишене майно, немає абсолютно нічого.

Прибулі 25 і 26.09.1945 р. в область п'ять ешелонів, близько 400 сімей українського населення з району Сянок, серед яких більшість не мали ніяких документів про здачу ними майна й посівів, не більше однієї третьої з коровами, і менше однієї четвертої – з кінями. При бесіді з ними уповноважених із розселення, останні заявляють, що в них місцевою польською владою відібрано весь урожай, велика рогата худоба й коні, а їм під загрозою зброї запропоновано пішки піти на найближчу залізничну станцію.

Прибуле українське населення з Польщі розповідало про такі факти: «Я з сім'єю їхав на станцію, по дорозі мене зустрів польський поліцейський, який забрав у мене останнього коня, а інший почав віднімати корову, яку услід вела моя дружина і 9-ти літній син і коли син почав гнати корову, поліцейський вистрілив з рушниці і убив його, і ось я приїхав в тому, в чому стою».

Селяни, які прибули з району Сянок – М. Ф. Хомишек, А. В. Богуш та ін. – розповідали, що «до них в село зайшли польські солдати, зігнали усіх в селі на збори і запропонували за дві години вибратися з села, самі стояли і спостерігали, ні великої рогатої худоби, ні коней, а також з квартир, окрім носильних речей не дозволяли брати, усі громадяни цього села пішки йшли більше 50 км, до залізничної станції» [14, 285–286].

Важливим моментом під час проведення переселення було те, що у всіх повітах, де проводилась евакуація українського населення, реєструвалися масові випадки відкритої національної ворожнечі між поляками й українцями, що переходили в деяких місцях до масового терору над українським населенням.

Національна ворожнеча бере свій історичний початок, розпалювання якої впроваджувалося роками колишніми правителями шляхетської капіталістичної Польщі, а з окупацією німцями території Польщі, фашисти, використавши це, ще більше сіяли національну ворожнечу між поляками та українцями. Причому, як правило, українцям німці надавали деякі привілеї, а в деяких місцях поляків репресували, переселяючи їх з одного місця в інше, а нерухоме майно передавали в користування українцям.

Після звільнення території Польщі від німецьких загарбників поляки, прийшовши до влади, почали ще ворожіше ставитися до українців, а в деяких місцях проводили нальоти на цілі селища, убивали та вирізували населення, будівлі спалювали, майно грабували, так, наприклад, «7 березня 1945 р. о 10 годині ранку, польське населення декількох сіл, Сянокського повіту, організовано, на підводах, зі зброєю, зробило наліт на українське село Лубно того ж повіту. Награбоване майно навантажили на 400–500 підвод, забравши худобу, коней.

Характерно, що в цьому ж селі було декілька польських господарств і на будинках цих господарств завчасно були вивішені дощечки з написами «Будинок польський», в ці будинки ніхто не заходив».

Потрібно відзначити, що роз'яснювальної, політичної роботи як серед польського, так і серед українського, з метою викорінювання національної ворожнечі ніхто не проводив та взагалі ніяка політосвітня робота в достовірно радянському дусі серед населення не проводилась, у той час, як реакційні контрреволюційні елементи усіх напрямів посилено здійснювали на всілякі лади контрреволюційну агітацію [15, 64–68].

Підсумовуючи викладене та опираючись на доповідні записки уповноважених із переселення, робота з евакуації українського населення з території Польщі, відповідно до Договору між урядом УРСР і Польською Республікою від 9-го вересня 1944 року і додаткової Угоди від 14 грудня 1945 р. розпочата в кінці вересня 1944 р. та закінчена 2 серпня 1946 р. [16, 7].

Проаналізувавши деякі архівні джерела, можна зробити висновок, що українське керівництво саме точно не знало, скільки населення вони переселили, оскільки за даними місцевих органів польської влади на території евакорайонів Польщі враховано українського населення 125 949 сімей, у них 497 682 людини, із яких евакуйовано в УРСР 122 454 сімей, у них 482 109 осіб [17, 8].

У доповідній записці «Про виконання Угоди від 9-го вересня 1944 року про евакуацію українського населення з території Польщі» від 15.10.1946 сказано, що евакуйовано 122 452 сім'ї, або 482 107 осіб [18, 48].

В інших звітах подано такі цифри: 122 622 сім'ї, або 482 880 осіб [19, 28] та 118 724 сім'ї, або 472 635 людей [20, 10].

Як бачимо, розбіжність у цифрах, а точніше – у людях, яким довелося пережити цей страшний період і в історії, і в особистому житті, коливається від двох людей до декількох тисяч.

За неповним підрахунком даних, за період евакуації українського населення з території Польщі банди здійснювали такі злочини:

1. Здійснено напади на населені пункти з українським населенням – 180.
2. Убито українського населення 4670 чол.
3. Повішено й утоплено українського населення – 47 чол.
4. Пограбовано українського населення – 2268 сімей.
5. Забрано в українського населення коней – 1020 гол.
6. –//– корів 1319 гол.
7. –//– свиней та овець 711 гол.
8. Спалено на 80 % і на 100 % будівель – 11 300.
9. Спалено окремих будинків із майном того, що належить українцям, – 650 будинків [21, 20].

Отже, українське населення, яке підлягало переселенню, потрапило в трикутник, кожна сторона якого мала на меті свої плани. Перша сторона – це радянське керівництво, яке хотіло таким способом поповнити чисельність населення у зв'язку з великою загибеллю населення під час війни, для залучення всіх переселенців у колгоспи. Друга сторона – це АК, місцеві боївки, які підтримували ідею єдиної Польщі, тобто країни, яка складається з поляків, тому вони також хотіли пришвидшити процес переселення, а також місцеве польське населення, яке вороже ставилося до українців та завдяки переселенню хотіло збагатитися за рахунок майна українців. Третя сторона – УПА. Вони, навпаки, перешкоджали переселенню, уважаючи землі Закерзоння корінними землями українців.

Під час переселення українського населення до нього в більшості випадків застосовували такі методи впливу, як грабежі, підпали будинків та господарських споруд, мордування населення, примусове виселення без можливості взяти своє майно. Навіть ті, хто мав можливість забрати своє майно, був обмежений лише 2 т майна на одну сім'ю, мотивуючи це труднощами у зв'язку з війною та відсутністю достатньої кількості вагонів, але ж війна закінчилась у 1945 р., а переселення тривало до серпня 1946 р.

Список використаних джерел та літератури

1. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГОУ), ф. 1, оп. 6, спр. 737, арк. 152–160.
2. Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ), ф. 13, спр. 376, т. 34, арк. 1–3.
3. Лучко М. Операція «Вісла» (Польсько-українські взаємини у 1944–1947 рр.) / М. Лучко, Б. Ланових. – Тернопіль, 2007. – 339 с.
4. ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. № 44, арк. 158–159.
5. ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 71, арк. 273–274.
6. ЦДГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 1470, арк. 241–247.
7. ЦДГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 2606, арк. 7–43.
8. Щерба Г. Проблема українсько-польських переселень у 1944–1948 роках в світлі соціологічних досліджень / Г. Щерба // Українська діаспора.–1993. – № 3. – С. 63–74.
9. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 790, арк. 79–80
10. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 790, арк. 191.
11. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 790, арк. 159–162.
12. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 790, арк. 121–126.
13. ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 34, арк. 37–46.
14. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 1469, арк. 285–286.
15. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 1469, арк. 62–76.
16. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 2606, арк. 7.
17. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 2606, арк. 8.
18. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 2606 арк. 48.
19. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 4356, арк. 3–80.
20. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 4352, арк. 10.
21. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 2606, арк. 20.

Тетяна Гонтар

**Відносини між українцями-переселенцями з Польщі
й місцевими органами радянської влади в 1944–1945 рр.**

У статті розглянуто причини ненадання матеріальної та соціальної допомоги депортованим українцям із боку місцевих органів влади. Вони полягають у відсутності самоврядування, коли місцеві органи влади були елементом адміністративної системи, а також у переважанні політичних та ідеологічних підходів до переселенців над господарськими й побутовими.

Ключові слова: переселенці, адаптація, депортація, місцеві органи влади, адміністративна система

Гонтарь Татьяна. Отношения между украинцами-переселенцами из Польши и местными органами советской власти в 1944–1945 гг. В статье рассмотрены причины, по которым материальная и социальная помощь депортированным украинцам со стороны местных органов власти предоставлена не была. Они заключаются в отсутствии самоуправления, когда местные органы власти были элементом административной системы, а также в преобладании политических и идеологических подходов к работе с переселенцами над хозяйственными и бытовыми.

Ключевые слова: переселенцы, адаптация, депортация, местные органы власти, административная система.

Hontar Tetyana. The Relationship Between the Ukrainian-Immigrations from Poland and the Local Soviet Authorities in 1944–1945. The article deals with the reasons for failure to provide material and social support Ukrainian deported by local authorities. They lie in the absence of government, where local authorities are part of the administrative system and the dominance of political and ideological approaches to immigrants on economic and domestic.

Key words: immigrants, adaptation, deportation, local authorities, administrative system.

Проблема переселення українців із Польщі до УРСР у 1944–1946 рр. не втрачає актуальності вже понад двадцять років. Причини наукового інтересу криються не лише в тому, що тривалий час у